

Kaivaus Lapuan Hämeenniemen kivistisellä asuinpaikalla
v. 1937.

Kertomukseen kuuluu 2 karttaa, 1 valokuva (levy 10213) ja Esih. os:n luettelo 10655:1-57).

Käydessäni elokuun lopulla v. 1937 Lapuan Tiistenjoen kylässä kiviikauden tutkimuksilla, sain tehtäväni siellä odotettua nopeammin suoritetuksi. Näin syntyneen ajan säästön päätin käyttää kylässä olevan Hämeenniemen asuinpaikan kaivaukseen, joka v. 1933 oli ollut jätettävä sikseen, koskapa paras löytöalue siinä vielä kasvavan viljan takia ei silloin ollut tutkittavissa. Nyt oli paikka, josta vilja oli jo korjattu, vapaa kaivettavaksi. - Apulaisenani oli ylioppilas Antti Oja.

Hämeenniemen asuinpaikan asemaan ja aikaisempiin löytöihin nähden viitattakoon tutkimuskertomukseeni v:lta 1933 Esihist. osaston Lapuan salkussa. Kaivausrudut paalutettiin Niemipellon lounaisimmalle saralle, nuppivasarakirveen (Österbottens historiska museum, Vaasa, 3858, nyk. Kansallismuseon esihist. os. 10225) löytökohdasta alkaen kaakkoonpäin, peltosaran kaakkoisosaan, sille alueelle, joka paitsi aikaisempien löytöjensä myös v:n 1933 koekaivausten nojalla (koekuoppien 1 ja 2-6 välillä sijaiten) oli arvioitava asuinpaikan löytörikkaimmaksi (ks. kartta 1, vrt. karttaan 2 v:lta 1933).

Kaikkiaan kaivettiin 56 neliometriä. Kaivausalueen korkeus yli merenpinnan oli 58.06 - 57.87 m. Se oli käytännöllisesti ottaen tasaista maata, joskin heikkoa viettoa länttä kohti oli huomattavissa.

Peltomullan vahvuus oli 10 - 20 cm. Sen alla oli maaperä hienoa, melkein kivetöntä hietaa, kuten lentohiekkaa, joka vähäsatteisen kesän jälkeen oli kuivaa kuin jauho. Peltomullan alla

oli kulttuurikerroksesta jäljellä vain rippeitä. Linjoilta 5-7 ja melkein 8:kin se oli jokseenkin hävinnyt, muualla oli sitä 5, korkeintain 10 cm; vahvinta se oli kaivauksen kaakkoisreunassa, linjoilla 12 - 13. Joku punertava palomaa- tai ruskea kulttuurikerrosläiskä tai pieni hiilitäplä ulottui siellä täällä syvemmälle.

Nuo kulttuurimaaläiskät, jotka on merkitty kartalle 2, ovat seuraavat:

I - K:9, n. m:n pituinen ja 60 cm:n levyinen kulttuuri-
maakuoppa, jonka pohja ulottui 46 cm syvään, s.o. ainakin
20 cm syvemmälle kuin ympäröivä kulttuurikerros. Hieta oli siinä
senverran pohjamaata ruskeampaa, että kuopan piirteet olivat
erotettavissa, ja hieman hiilensekaista. Siitä löytyi n. 40 cm
syvästä muutamia saviastianmuruja ja joku luumuru (10655:6, 11).

E:10. Ruudussa oli kaltevassa asennossa isohko kivi 10 -
23 cm syvässä ja sen koillispuolella kiven alaosan tasoilla
vähäinen läiskä kulttuurimaata, josta löytyi 15 - 20 cm syvästä
hiilisiruja, luumuruja sekä vähäisiä saviastianpaloja (10655:16-19).
Peltomulta oli paikalla ohutta.

H-I:10 - 11, punertava epämuotoinen palomaaläiskä, joka n.
30 cm:n syvyydessä oli sen muotoinen, kuin kartta 2 osoittaa.
Ei löytöjä.

E:12 - 13, lähes 1,5 m pitkä ja n. 0,75 m leveä soikea
kulttuurimaakuoppa, jonka kaakkoispää ulottui 45 cm syvään.
Siitä löytyi pii-iskos ja runsaasti pieniksi murenneita savi-
astianpaloja 28 - 32 cm syvästä, ruudusta E:13 joku muru aina
45 cm:n syvyydestä (10655:28, 29, 41). Kuopassa oli palomaatäplä
23 cm syvässä. Pieniä punamultasiruja huomattiin myös; punaväriä
oli kuopasta löydettyjen saviastianpalojenkin pinnassa (10655:41).

H:12 - 13, palomaaläiskä, heikonlainen, lukuunottamatta luoteis-
päättä, joka oli vahvemmin punertava. Löytöjä, ks. 10655:32, 48,
49.

K:12 - 13, isohko, ainakin 1,50 m pitkä läiskä ruskeaa
kulttuurimaata. Se jäi osaksi kaivausalueen ulkopuolelle (juuri

loppukiireitten aikana esille tulleen). Paikalla oli peltomultaa 15 - 17 cm vahvasti ja samanverran heikosti punertavan ruskeaa hiekkaa, jossa oli joku hiilisiru. Kuopan pohja oli n. 32 cm syvässä, vajaat 10 cm syvempänä kuin ympäröivä kulttuurimaa. Löytöjä vähän (10655:34, 52-53).

Pari paalunreikäistä, 15 - 20 cm:n läpimittaista 40 cm syvään ulottuvaa täplää oli ruudussa D:13, ja kolmas samanlainen, punertavaa palomaata sisältävä, ruudussa G:13. D:13:ssa oli myös pari aivan pientä hiilitäplää n. 30 cm syvässä, samoin yksi 35 cm syvään ulottuva hiili- ja likamaatäplä ruudussa K:11. (Ruudun D:13 nurkasta tuli esiin täyttemaata, jossa oli tiilenmuruja, puuta, lasia ym.).

Näiden kulttuurimaaläiskien syvyys oli siis sangen vaatimaton, 30 - 46 cm pinnasta lukien. Siitä huolimatta lienee ne rinnastettava kivikautisilla asuinpaikoillamme tavallisiin kulttuurimaakuoppiin. Paikalla, joka on tasaista ja laihaa hietamaata, on ruokamultakerroksen muodostuminen ollut hyvin vähäistä. 7 - 8 m korkeitten törmien vuoksi eivät Lapuanjoen tulvatkaan ole tuoneet pellolle lietettä. Näin on kulttuurikerros viljelystöissä vähitellen huvennut peltomultaan, josta yli kolmannes löytöesineistäkin tuli. Aikaisemmin, jo kivikaudella, on tuuli voinut ohentaa hiehoa, lentohiekkamaaista pintakerrosta ja nykyaikoina viljelyskin kuluttaa sitä.

Kiviliesiä ei esiintynyt.

Löytösaalis (10655:1-55) jäi vähäiseksi, käsittäen:

Hioimen paloja	1 kpl.
Kivilaji-iskoksia	1 "
Pii-kaapimia	3 "
Pii-iskoksia	9 "
Kvartsikaapimia	3 "
Muita kvartsiesineitä	2 "
Kvartsi-iskoksia	52 "
Saviastianmuruja n.	400 "
Palaneita luumuruja	
Hiiltä.	

Saviastianpalat ovat murenneet hyvin pieniksi, ehkäpä siksi, että ne suhteellisen lähellä pintaa ovat olleet roudan vaikutuksille alttiina. Ne olivat maassa jo murentuneina, joskin saattoi nähdä, että ne kuuluivat isompiin paloihin~~in~~. Sikäli kuin paloista selviää, ovat ne kaikki tyypillistä kampakeramiikkaa. Tähän tyyliasteeseen liittyvää venäläistä piitä on myös löydöissä, Pohjanmaan oloihin nähden suhteellisen paljon. V. 1933 löytämäni alkavaa rappeutunutta kampakeramiikkaa ei nyt ilmaantunut. Kvartsi-esineiden joukossa on nyt, kuten myös 1933, joku vanhakantainen tyyppi (10655:16, 46).

Löytöesineistä tuli yli kolmannes peltomullasta, muut yleensä heti sen alta kulttuurimaarippeistä tai syvempää kulttuurimaa-kuopista, joku hiilisiru ja saviastianmuru vielä puhtaanvärisestäkin hiedasta. Se seikka, että paikalta on aikaisemmin peltotöissä löydetty melkoisen paljon kiviesineitä, johtunee siitä, että aura on kääntänyt pinnalle kulttuurimaan pääosan, kuten edellä jo huomautettiin. Niemipellon löytörikkaimpana osana näytettiin juuri sitä kohtaa lähellä nuppivasarakirveen löytöpaikkaa, johon kaivausalueemme lähes löydöttömät linjat 5 - 8 sattuivat. Ja täältäkin kulttuurikerros oli melkein kokonaan hävinnyt eikä peltomullastakaan tullut enään paljon löytöjä.

Korkeusmittauksen lähtökohtana käytettiin Niemipellon yläpuolella olevan rajapyykin n:o 68 keskuskiven huippua, jonka korkeudeksi v. 1935 mittasin - Mäkelänkosken myllyn kiintopisteestä vaakitukseni alkaen - 58,70 m (ks. kertomustani Riihimännikön kivikautisesta asuinpaikasta v:lta 1935 Lapuan salkussa). Tämän tuloksen mukaan, jonka lähtökohta oli varmempi, kuin v. 1933 suorittamani Hämeenniemen vaakituksen, on v:n 1933 kertomuksessani mainitut Hämeenniemen asuinpaikan ^{korkeus-}mitat kaikki alennettava 1 m:llä. Hämeenniemen kivikautisen asutusvyöhykkeen korkeudeksi tulee näin ollen, sekä v:n 1933 että nyt suoritettut tutkimukset huomioonottaen, n. 58,10 - 57,00 m. Kun v:n 1935 vaakitus suoritettiin epäedullisissa olosuhteissa - rankkasateessa -, mittasin nyt uudelleen mainitun rajapyykin keskikiven korkeuden samasta Mäkelänkosken kiintopisteestä, saaden sen korkeusluvuksi nyt 58,66 m.

Korjaus on niin vähäinen, 4 cm, että mielestäni ei ole syytä sen takia ryhtyä mittoja uudelleen laskemaan. - Hämeenniemen Niemipellon profiilimittaukset on merkitty kartalle n:o 1.

V:n 1933 käyntini jälkeen on Tiistenjoen kivikautisten asuinpaikkojen huolellinen vaalija, opettaja Vihtori Latvamäki, toimittanut Hämeenniemen asuinpaikalta museoon muutamia esineitä (9752:1-2, 9989:1, 10183:1-2). Näistä parisen, jotka osoittavat löytöalueen jatkuvan Niemipellosta jonkun matkaa Lapuanjoen vartta ylöspäin, on jo mainittu v:n 1933 kertomuksessani. Valitettavasti eivät löytäjät ole panneet merkille tarkemmin esineitten löytökohtia. Tasatalta 9989:1 mainitaan löytyneen "Äyräpään tutkimilta alueilta", siis Niemipellosta. Hioin 10183:1 on Hämeenniemestä tarkemmista löytötiedoista, pikkutalalta 10183: taas v:n 1933 koe-kuopan n:o 9 lähettyviltä. Minä sain ostaa myös Hämeenniemestä sädekiviliuskeeseen kantakappaleen ja hiotun liuskepalan (10655:56-57), mutta sen tarkempia tietoja niistä ei osattu antaa, kuin että ne eivät olisi Niemipellosta "vaan paremminkin peltosaroista talon riihestä itäkoilliseen päin", siis samoilta seuduilta kuin n:ot 9752:1-2. - Niemipellosta löydetty nuppivararakirves, joka aikoinaan antoi aiheen paikan tutkimukseen, on myös nyttemmin saatu Vaasasta Kansallismuseoon (10225).

Tutkimukset paikalla suoritettiin elokuun 30. ja 31. p. sekä syyskuun 1. p. v. 1937.

Aarne Äyräpää

Hakolan Karki.

Lapua, Hämeenniemmi

Hakolan Aillankarva

Vaakitus: Toppammarhen alisista Suvuunto. *MM*

v. 1933.

Koekäiväus 1. ^{pyntaman} ~~hummus~~ 5 9740:1-2

U-herros 20-25cm koki. mitat.

paljakkosa. 58.65. 57.65. 9740:3

Koek. 1^a 57.94. 56.94.

Koek. 2. peltomulta 5-10 cm 9740:4-7

U-herros 15-20 " 57.74.

2^a ei mitään. 57.54.

Peltomullasta

Koek 3 peltomultaa 15-25cm 9740:8-10

heikko k. -paljalla kultta 25-35cm syf. 57.93.

4. peltomulta 20-40cm 57.97. 9740:12
hueman k.

5. peltomultaa 30cm 58.10
k. 5" 9740:13

6. peltomultaa 30-35cm
k. ?

7. peltomultaa 20cm 58.05

k. väkevää 15-20cm 9740:14-16

8. Katkanyurmullaa 15-20cm 57.92

k. ? 9740:17.

9. peltomultaa 15-20cm 58.07.

huheak hiesua (k?) 10-15cm 9740:18

10. Ei k. 57.91. 9740:19

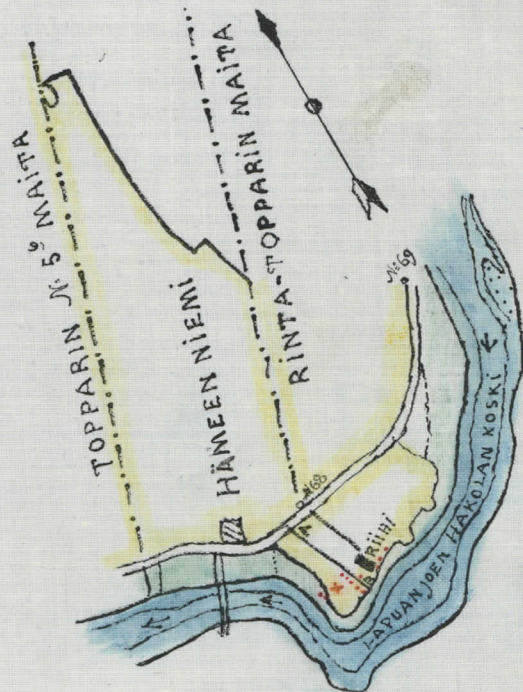
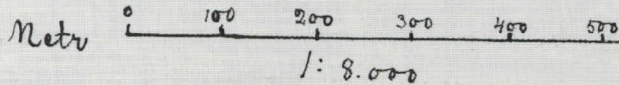
Kartta 1.

LAPUA. TIISTENJOEN KYLÄ
HÄMEENNIEMEN KIVIKAU-
TEN ASUIN PAIKKA

Hämeenniemen l. Topparin
N: 5^e Balon kartasta gäl-
jontänyt 30/8 1933 Same
Syrväpää

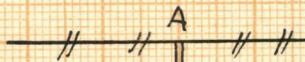
✗ REIKÄKIRVEEN VAASAN M. 3858 LÖYTÖPAIKKA
... KOE KUOPAT 1-10

Linja A-B ks karttaa 2.

Lubi.

Kartta 2.

Pellon oja

LAPUA
 TIISTENJOEN KYLÄ
HÄMEEN NIEMEN
KIVIKAUTINEN ASUIN-
PAIKKA

KOEKUOPPIEN ASEMA
 KARTAN 1
 LINJAAN: A-B verma-
 ten

1 cm = 10 m
 (1:1000)

10007
 X REIKÄ-
 KIVES 6a
 5a

A. Pyräpää
 30.8.1933.

4a

3a

7

2a

8

9

10

B

|||||
 JOKITÖRMÄ

10183:1

Viktori Latramäen
Lapuan Tiistenjoelta
lähet. ja 9/10.35 Lmk:lla
40: lunnast. kaksi kivi-
esinettä.

1. Hivin (?) küllelius-
ketta.

Lapua

Hämeenriemi
Tiistenjoki

L. Lapuan Hä-
meenriemesta,
paikkaa ei V.
Latramäki tar-
kemmin kiven
tuojalta kysynyt.

10183:2.

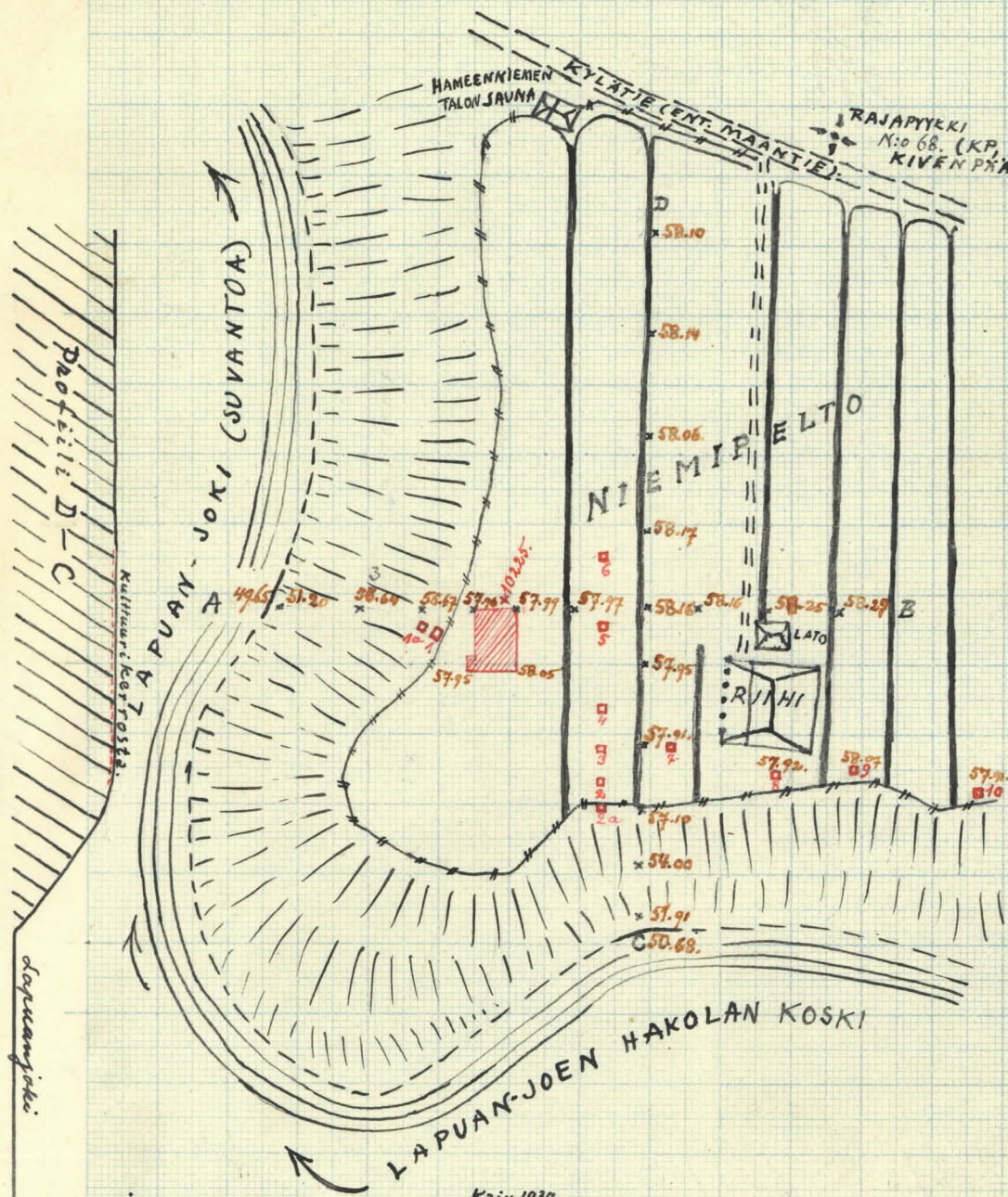
Viktori Latvamäen
Lapuan Tiistenyöeltä
läh. ja 9/10-35 Lmk:lla
40: lun. kaksi kivi-
esinettä.

2. Penoistalta, säde-
kiviliusketta, 5.5.2.0,
0.9 cm.

Lapua

Hämeenriemi

Tuotu V. Latva-
mäelle Lapuan
Hämeenriemestä,
löydetty 10m
päästä Hämeen
riemen riiehes-
tä, sen kask-
koiskulmasta paa-
dyn suuntaan
laskien.

Kartta 1.

LAPUA-TIISTENJOKI-HAMEENNIEMIEN KIVIKAVITEN ASUINPAIKKA.

1:1000 (1mm = 1m).

- ▨ Kaivausalue v. 1937.
- 1-10 kasa, v:n 1933
- Kockuopat
- × Korkeusmittojen ottokohdat.
- 58.25 Korkeusmittoja ylempin.

Profilii A-B

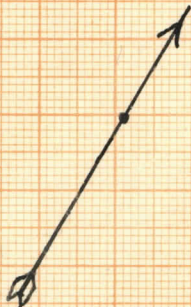
Sarne Sepägrää ja Antti
Aja 3/8 ja 1/9 1937.

Ko-
kuoppa
N:o 1
u. 1933

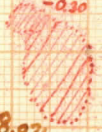
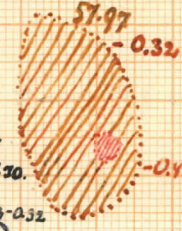
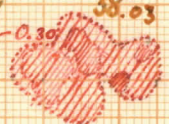
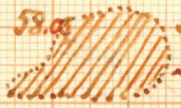
JOKITÖRMÄÄ

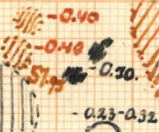
PELTOA

57.87	57.88	57.90	57.95	57.78	58.01	5	
57.89	57.90	57.94	57.97	57.97	58.01	6	
57.90	57.95	57.95	57.96	57.96	58.00	7	
57.93	57.95	57.97	57.96	57.98	58.00	8	
57.91	57.95	57.98	57.96	58.05	58.00	9	
57.95	57.96	57.96	57.97	58.03	58.01	10	
57.97	57.99	57.95	58.01	58.02	58.03	11	
57.92	57.97	57.97	57.98	58.03	58.06	58.05	12
57.97	57.97	57.98	58.02	58.05	58.05	13	
D	E	F	G	H	I	K	

Jättes-
maata

PELTOA

Pelton oja.

Kartta 2.

LAPUA-TUSTENJOKI,
HÄMEENNIEMEN KIVIKAUT.
ASUINPAIKKA
KAIVAUS V. 1937.

1:50 (2cm = 1m).

Ruskeaa kuttuuri maata

Punaista palomaata.

Hiiltä

58.00 Korkeusmittoja yli m.p. (m)

-0.30 -0.32 Syvyysmittoja maanpinnasta (m).

Aarne Aynäpää ja Antti Oja
30-pi. VIII ja IX 1937.

Lapua, Ha.
 Meelenniemi,
 Kaurausalueen 1937

5	-0.09	-0.08	-0.06	-0.01	+0.02	+0.05
6	-0.07	-0.06	-0.02	+0.01	+0.01	+0.05
7	-0.06	-0.01	-0.01	±0.00	±0.00	+0.04
8	-0.03	-0.01	+0.01	±0.00	+0.02	+0.04
9	-0.05	-0.01	+0.02	±0.00	+0.07	+0.04
10	-0.01	±0.0	±0.00	+0.03	+0.07	+0.05
11	+0.01	+0.03	-0.01	+0.05	+0.07	+0.07
12	-0.04	+0.01	+0.03	+0.02	+0.07	+0.10
13	-0.01	±0.00	+0.01	+0.02	+0.06	+0.09

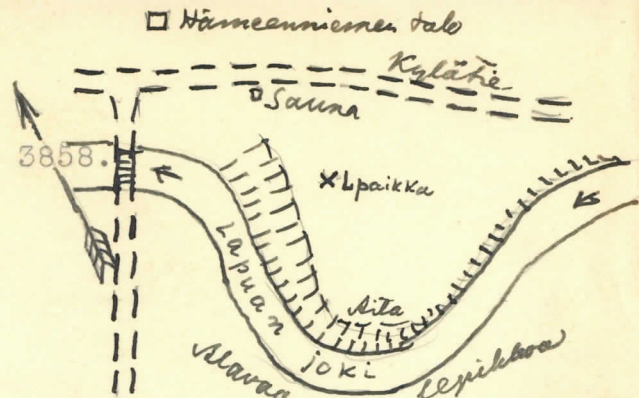
Vaakitus. Luvit
 mitatut Kauraus-
 alueen kiinto-
 jätteistä (sora-
 har lystä tukki),
 jonka tarkutta-
 miston korkeus
 yli merep. on
 57.94 - 57.98.

D E F G H J K

Lapua, Hämeenniemi, A. N. 1933, liite II.

Pohjanmaan Historiallinen Museo, Vaasa 3858.

Lp. Lapua, Tiistenjoki, Hämeenniemi.

N.s. monikulmainen reikäkirves, kiilleliusketta tai hienoa gneisiä (A. Laitakarin määräys), tyypillinen skandinavialainen kappale - ilmeisesti importtia. Iso hamaranuppi, kirves polveikas, kyljet harjavat, reiän molemmin puolin heikosti tuntuva poikkiharja (oikeastaan poikkitaite); sekä selkä, että alalappeella reiän molemmin puolin syvennys, joka alalappeella on lyhyempi. Kirves polveikas; terä suipohko, luultavasti sekundäärisesti, uudestiteroitusten vaikutuksesta, josta syystä myös vähän viisto. Reikä tehty putkikairalla, ilman fiilausta. 160,0 46,0, 40,0 mm.

"Funnen av bondesonen Juho Hämeenniemi vid grävning i Tiistenjoki by i Lappo 20/6 1919." Myynyt J. Hämeenniemi 1920.

Tiistenjoen ^{Paavolan} kansak.op. Vihtori Latvamäki on hankkinut löydöstä lisätietoja:

Löyt. Juho Hämeenniemi kesäk. 20 p. 1919 Tiistenjoen Hämeenniemen talon maalta, talosta n. 100 m etelään ja n. 50 m joesta jokiniemestä, jonka rantatörmä on 6 - 8 m korkea; niemi on hiukan muuta ympäristöä korkeampi ja seutu on muutenkin Tiistenjoen varsinaiseen tasankoon verrattuna korkeahko, sillä Hämeenniemestä alaspäin on Torpparin koski, jossa 3 myllyä. Löytöpaikka on ollut peltoa ylimuistoisista ajoista, maanlaatu on hienoa ruskeaa hiekkaa eli hiemaata, "hiuesta" (= hiesua); savea ei tule esille syvältä. Esine löytyi vältillä kynnettäessä, kyntösyvyys n. 10 - 15 cm, siis n. 15 cm syvästä. Jotenkin samoilta neliömetreiltä tai aareilta oli ennemmin löydetty 2 kivirengasta (Pohj. Hist. Museo 3621-22) ja syks. 1929 pieni "taltta" (Kansallism. 9195), edelliset kyntösyvyydeltä, jälkimmäinen perunoita kaivettaessa. Paikalla on ennen ollut paja, jonka jäljiltä maassa hiiltä ja nokea, ja vanha talonpaikka, johon asukkaat perimätiedon mukaan muuttaneet Hämeestä. Se on tasaista maata, joka ei sanottavasti kallistu jokeenkaan päin. (Vihtori Latvamäen postikortti 14.5, ja kirjeet 22.5 ja 7.6. 1930 ynnä esim. kirjettä seurannut täytetty kysymyslehti, top. arkistossa).

Muita Hämeenniemen maalta löydettyjä esineitä Vaasan museossa (Pohjanm. Hist. museossa) ovat n:rot 3620, 3629-30, 3860, 3861.

Lp. n. Kontalle Hakolan korkean ylämät osat.